

DE SCHOOL MET DEN BIJBEL

Onderzoekt de Schriften.

Joh. 5 : 39.

Verschijnt elken Donderdag.

Redacteur A. KLOOSTERMAN, te Dinteloord.

Zend Uw licht en Uwe waarheid,
dat die mij leiden. Ps. 43 : 3.

Met medewerking van de Heeren: Dr. H. BAVINCK, J. v. d. MOLEN Tz., N. OOSTERBAAN, J. POSTMUS, J. WEDEVEN, P. BROUWER, R. HUIZINGA, A. L. v. HULZEN, R. HUSEN, A. JONKMAN, J. J. LEIJS, H. v. d. LINDEN, H. MILO, A. M. MOLENAAR, D. W. REINDERS, E. SANDERS, J. SCHOUTEN, BART v. d. VELUWE, R. v. WAGENINGEN, K. WIELEMAKER, L. v. ZUYLEN, e.a.

(Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881, Staatsblad No. 124.)

Bijdragen, Ingezonden stukken, Berichten en Schoolnieuws te zenden aan de Redactie te Dinteloord.
Werken over Zielkunde te zenden ter beoordeeling aan A. JONKMAN te Hien Theorio van het Rekenen aan R. v. WAGENINGEN, Zuidwolde (Gr.); Practisch Rekenen aan D. W. REINDERS, Nieuwolda. Overigens aan de Redactie te Dinteloord.
Advertentiën, Bestellingen enz. aan de Uitgevers te Goes.

Drukkers-uitgevers:

Oosterbaan & Le Cointre
GOES.

Abonnementsprijs per kwartaal f 0.75 (voor het buitenland verhoogd met de meerdere porto's). Afzonderlijke nummers (bij vooruitbetaling) f 0.10
Advertentiën 1-6 regels f 0.90; iedere regel meer f 0.15.
Eenzelfde advertentie 3 maal geplaatst wordt 2 maal berekend.
Boekannonces 10 Cts. per regel, 4/3 maal.
Bij abonnement van 500 regels à 7 Cts., 1000 regels à 6 Cts., 2000 regels à 5 Cts. per regel
Inzending tot uiterlijk Woensdagmiddag aan het Bureau te Goes.

**

De opleiding van onderwijzers.

De Memorie van Beantwoording, die ons bijzonder verrast heeft, daar ze veel vroeger verschenen is dan wij durfden verwachten, zegt omtrent de opleiding:

„Art. 12, 57, 58, 56, 60, 61 eerste lid sub b. Artikel 2 van het wetsontwerp (art. 65ter). Toen in 1903 de wijziging en aanvulling dezer artikelen werd ontworpen, was door de Staatscommissie voor de inenschakeling van de verschillende takken van onderwijs nog geen subcommissie voor het Lager Onderwijs benoemd. Nu sedert zoodanige subcommissie niet alleen is ingesteld, doch spoedige uitbrenging van haar rapport is te verwachten, is de Regeering te rade geworden, de wijziging ter zake van de opleiding van onderwijzers en van de examens uit dit ontwerp te lichten en die zoo spoedig mogelijk bij een afzonderlijk ontwerp in te dienen, zoodra van de voorstellen der commissie zal zijn kennis genomen. Daarbij zal dan tevens partij kunnen worden getrokken van de belangrijke opmerkingen in het Voorloopig Verslag in deze paragraaf gemaakt. Mitsdien vervallen van dit wetsontwerp in art. 1 de artt. 12, 57, 58, 59 en 60, benevens de artikelen 2, 4 en 6 van het wetsontwerp. Mocht intusschen de uitbrenging van bedoeld rapport onverhoopt langer toeven, dan thans wordt ondersteld, zoo zal de eerst-ongereteekende niet aarzelen, de vaststelling van nieuwe regelen te bevorderen tot eenigszins meer voldoende subsidieering van de Bijzondere en, voor zooveel noodig, ook van de gemeentelijke Kweekscholen.

Art. 61, eerste lid (sub b). Tegen de gewenschte aanvulling van deze bepaling bestaat na de aanvulling die art. 66 der wet in 1896 verkreeg, weinig bedenking. Zij is mitsdien aangebracht.

In art. 61 wordt onder b genoemd het bewijs van minstens tweejarige werkzaamheid als onderwijzer om te worden toegelaten tot het examen voor Hoofdonderwijzer. Bij aanneming zal het artikel voortaan aldus luiden:

b. het bewijs van minstens tweejarige werkzaamheid als onderwijzer in Nederland of Nederlandsch-Indië of, na het verkrijgen van de akte vermeld in art. 56 onder a, of als kweekeling aan eene of meer Openbare of Bijzondere Scholen van Lager Onderwijs, of als onderwijzer aan eene of meer scholen voor doofstommen, blinden, spraakgebrekkigen, zwakzinnigen of idioten, afgegeven door het hoofd of de hoofden dier scholen, of het bewijs afgegeven door den bestuurder eener door Ons aangewezen kweekschool voor onderwijzers, van gedurende twee jaren aan die school de lessen ter voorbereiding van dit examen na het verkrijgen van de akte vermeld in art. 56 onder a, te hebben gevolgd.

Dat de intrekking der voorstellen, betreffende de opleiding, ons eenigszins teleurstelt, zal wel duidelijk zijn, na wat we schreven in het vorige nummer. Na de verklaring van de Regeering, waarom zij dus handelde, is evenwel deze teleurstelling minder groot. Indien de verkiezingen in Juni gunstig uitvallen voor de regeerende partijen en het ministerie aanblijft, dan zal ongetwijfeld het uitstel niet tot afstel leiden en zal de regeling er slechts door winnen in waarde, dat eerst het advies der aaneenschakelingscommissie werd afgewacht.

**

Art. 54bis 2.

Een der voorwaarden, waaronder de Rijksbijdrage aan de Bijzondere Scholen verleend wordt, (zie art. 54bis sub 2) luidt aldus: (mits) het onderwijs de vakken omvat in art. 2 vermeld

onder a-i, alsmede k, tenzij, wat dit laatste vak betreft, blijkende, dat de schoolgaande kinderen daarin elders voldoende onderwijs ontvangen. In zijn nieuwen vorm zal dit deel van artikel 54bis voortaan gelezen moeten worden: „Het leerplan aan den arrondissementsschoolopziener wordt meegedeeld en de vakken omvat enz. Elders in ons land worden deze toevoeging gehandeld. En misschien komen we er later zelve nog op terug. Thans iets over den vorm van dit artikel.

De bedoelde clause munt niet uit door duidelijkheid, naar wij meenen:

Indien toch bedoeld wordt, dat een afschrift van het leerplan aan den arrondissementsschoolopziener gezonden moet worden en enkel mondelinge mededeeling niet voldoende is, zou het wenschelijk zijn, dit in het artikel duidelijk uit te drukken. Een leerplan mededeelen is toch voor nog andere opvatting mogelijk.

Een andere vraag is, wat bedoeld wordt met de uitdrukking: tenzij, wat dit laatste vak betreft, blijkende, dat de schoolgaande kinderen daarin elders voldoende onderwijs ontvangen. Is het voldoende, dat volgens getuigenis der ouders op de bestaande naai- en breischolen voldoende onderwijs in vak k wordt gegeven? Laten we stellen, dat het onderwijs daar eens zeer goed is en dat er voor alle schoolgaande meisjes niet alleen gelegenheid is, maar dat ze er ook gebruik van maken; is nu het Bestuur der Bijzondere School verantwoord en kan het op model L zonder bezwaar met ja antwoorden op de gestelde vraag of het blijkt, dat ze elders voldoende onderwezen worden in vak k? Ja, zeggen sommige autoriteiten, zoo is de zaak in orde. Neen, zeggen anderen, zoo is zeker voldaan aan wat mag geëischt worden voor die schoolgaande kinderen. Maar uit het oogpunt der wet is niet voldaan aan wat deze eischt. Het moet blijken, dat dit onderwijs elders voldoende ontvangen wordt. Dat kan niet blijken, als het niet gecontroleerd kan worden. Dus moet het gecontroleerd kunnen worden, en dies moet het gegeven worden in een inrichting, die toegankelijk is voor het schooltoezicht. In elk geval moet dit onderwijs in vak k uitgaan van het Bestuur der school, hetzij dit het aan de eigen inrichting verbindt of een overeenkomst sluit met een andere inrichting voor het schooltoezicht toegankelijk.

Door de onduidelijkheid van dit artikel is jarenlang aan sommige scholen tegen de wet gehandeld of is aan andere aan meer dan haar verplichting voldaan. Meer duidelijkheid ware gewenscht en nu herziening van dit artikel aan de orde is, ware een kleine redactie-wijziging niet overbodig.

De Onderwijsnovelle.

III.

Het begint nu meenens te worden met de Onderwijsnovelle. Met bekwamen spoed heeft de Regeering hare Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer ingezonden. Nog geene maand is daarvoor noodig geweest. Het Voorloopig Verslag is geteekend 3 Februari en de Mem. v. Antw. 20-27 Februari.

De Regeering begint stellig te begrijpen, dat het maar eens uit moet wezen met de drukte over de Onderwijsnovelle. De menschen verliezen er werkelijk hunne kalme bij. Naarmate de Juni-stembus meer nadert en de hope levendiger werd in de kringen van het Openbaar Onderwijs, dat er misschien geen tijd zou wezen, om het wetsontwerp nog dit voorjaar te behandelen, steeg de koortshitte, nam de agitatie toe, vernienigvuldigen de propaganda-geschriften

en trachtte men alles te doordringen van onderwijsgevaar.

En werkelijk heeft de agitatie succes. Kalme, bezadigde menschen raken de kluts kwijt en zelfs in de Tweede Kamer der Staten-Generaal kan men de behandeling van de onderwijzerspensioenwetten niet nuchter afdoen, omdat de frontbanc ook daar bij tal van heeren een vruchtbaeren teelbodem gevonden heeft. Vandaar dat de Minister van Binnenlandsche Zaken verleden Vrijdag in de Tweede Kamer het idee aan de hand gaf, om de beraadslaging over de pensioenwetten te schorsen en maar eerst met de Onderwijsnovelle te beginnen. Sommigen hebben dit reeds ondeugend gevonden van den Minister, naar den vasten regel, dat achter al de daden en woorden van dezen man een boos opzet moet schuilen.

Wij beschouwen dit voorstel evenwel als zeer menschkundig. De behandeling der pensioenwetten zou verleden jaar veel vlugger en gemakkelijker gegaan zijn dan nu. Men beschouwde ze toen nog op zichzelf, als eene noodzakelijke aanvulling van het subsidiëeringsbeginsel, sedert 1889 in onze onderwijswet neergelegd.

Het Voorloopig Verslag ademde een waardeerenden toon en zegde steun van alle groepen in de Kamer toe.

Maar nu is dat anders. De heeren zijn vol onderwijspolitiek. Zoodra slechts het onderwijs wordt aangeroerd, vuren ze af.

Vandaar reeds bij de behandeling van de — wij zouden zeggen — onschuldige pensioenwetten zulke hoog opstijgende golven van welsprekendheid, die echter het overkropt gemoed nog niet geheel kunnen ontlasten. Er is nog meer, dat de heeren ook kwijt moeten en waar ze onrustig mee rond loopen.

Welk middel kan nu beter toegepast, dan hetgeen door Dr., Kuyper is voorgesteld, om maar direct met de onderwijsnovelle te beginnen.

De Mem. v. Antw. is er nu. Het wetsontwerp is in staat van wijzen. De lucht zit er vol van en aan de linkerzijde vooral wordt men met den dag koortsiger.

Uit psychologisch oogpunt is de raadzaamste weg, om maar te spreken over datgene, wat boven in den korf ligt.

Dat zal ontspanning geven, de atmosfeer zuiveren en straks de pensioenwetten ten goede komen.

Of de Tweede Kamer op het voorstel van den Minister zal ingaan, weten we niet.

Doet ze het niet, het zal tot haar eigen schade wezen. Immers tal van moeilijkheden worden daardoor voorkomen. Al was het slechts deze, dat wie vóór de pensioenwetten stemt, moeilijk eene verhooging van subsidie, die tot verbetering der salarissen van de Bijzondere Onderwijzers moet dienen, kan verwerpen. We zullen zien wat er van komt.

De Regeering verdient in de eerste plaats onzen dank, dat zij met zoo groote voortvarendheid de Mem. v. Antwoord bewerkt heeft, dat van de behandeling der Onderwijsnovelle in dit voorjaar nog sprake kan zijn.

Belangrijke wijzigingen heeft ze bij die Mem. v. Antw. tevens voorgesteld.

In de eerste plaats meent de Regeering alles wat voorgesteld is omtrent de opleiding der onderwijzers, voorloopig te moeten terugnemen.

Toen de eerste werkzaamheden voor het ontwerp begonnen, was de inenschakelingscommissie nog niet benoemd en kon op haar rapport niet tijdig genoeg gerekend worden. Thans meent de Regeering redenen te hebben, om spoedig het rapport der commissie, wat het Lager Onderwijs betreft, te mogen verwachten,

en daarom geeft ze er de voorkeur aan, om de opleidingsquestie en wat daarmee verband houd in een afzonderlijk in te dienen ontwerp te behandelen. Natuurlijk wordt de behandeling van het wetsontwerp door het afsnijden van dit belangrijk gedeelte aanmerkelijk bespoedigd. Maar dit niet alleen. De opleiding is eene geheel andere zaak dan de subsidieering en zooals die met elkander in verband gebracht waren, moesten er moeilijkheden rijzen, die of het eene of het andere in gevaar brachten. Daarom achten we in de gegeven omstandigheden het afsnijden der opleidingsquestie zeer juist, als maar zoo spoedig mogelijk in afzonderlijk ontwerp de zaak weer aan de orde gesteld wordt. Aan deze belofte moet de Minister gehouden worden.

Verder is de grondslag voor de classificatie van de minima-salarissen der hoofden van scholen niet meer gezocht in het aantal leerlingen, maar in de geografische ligging van de plaats, waar de school gevestigd is. Men zal niet meer spreken van zwaardere taak bij grooter getal leerlingen, noch van verhoogden levensstandaard of duurder levenswijze in plaatsen met dichte bevolking, maar men zal het uitmaken volgens de tabel, bedoeld in art. 5 der wet tot regeling der personeele belasting van 16 Apr. 1896 (St. No. 72) laatstelijk gewijzigd bij de wet van 14 Juli 1904 (St. 146).

Volgens die tabel zijn de plaatsen in Nederland verdeeld in negen klassen en deze zullen de grondslag vormen voor het minimum-salaris der hoofden van scholen. De 8e en 9e klasse vormen de groep A van f 750 en de 6e en 7e klasse groep B van f 850 enz.; de 3e, 4e en 5e klasse groep C van f 950 enz. en de 1e en 2e klasse groep D van f 1050 enz.

Ook hiertegen zal wel weer een storm van bezwaren opsteken, want nu kan het aan een sloot, een weg of andere grensscheiding liggen of een hoofd f 100 meer of minder salaris moet hebben. Toch is ook deze grondslag bruikbaar, wijl ze reëel is.

In het voorgestelde art. 54bis sub 2o is de mededeeling van het leerplan der Bijz. Sch. aan den Arr. Schoolopziener mede opgenomen onder de voorwaarden voor de subsidie. Deze bepaling zal wel toegejuicht worden. Overigens is de Regeering op haar standpunt gebleven, dat de noodzakelijkste voorwaarden voor goed onderwijs aanwezig geacht mogen worden.

Omtrent de gebouwen, wilde de Regeering zeer verstandig niets in de wet vastleggen, maar gaf ze als hare meening te kennen, dat deze zaak geregeld moest worden bij algemeenen maatregel van bestuur en dan voor de nieuwe Bijz. Scholen dezelfde eischen behooren te gelden als voor de Openbare.

Belangrijk mag nog heeten de wijziging van art. 39, welke thans wordt voorgesteld.

Op zeer loyale wijze tracht de Regeering aan het wachtgeldbezwaar tegemoet te komen. Ze dacht, dat het zoo'n vaart niet loopen zou, maar nu de drang zeer sterk uit de Kamer komt, om nadere regeling der wachtgeldten voor te stellen, is de Regeering bereid daaraan toe te geven en stelt ze in hoofdzaak het Belgische stelsel voor. Wanneer de tijd het toelaat hopen we nader op deze Mem. v. Antw. terug te komen.

Thans meenden we het voornaamste even te moeten aanstippen.

L. G. Mrt. '05.

J. v. d. M. Tz.

Paedagogiek als wetenschap.

VI.

Het duurde geruimen tijd eer de wijsbegeerte en paedagogiek van Herbart in breeden kring de aandacht trok. Maar langzamerhand, vooral

sedert het jaar 1860, werd in Duitsland, en in het bijzonder ook in Oostenrijk, de opmerkzaamheid op haar gevestigd en stond er een schare van mannen op, die de beginselen van Herbart zich eigen maakten en ze in verschillende deelen der wetenschap toepasten en een tijd lang tot heerschappij brachten. De universiteit te Leipzig werd gedurende eenige jaren het bolwerk van Herbarts filosofie.

Er zagen een aantal tijdschriften, boeken en brochures het licht, die de wijsbegeerte van Herbart propageerden en populariseerden. Inzonderheid voor opvoedkunde en onderwijs werd hare groote belangrijkheid in het licht gesteld.

Mannen als Ziller, Wartz, Willmann, Stoy, Barth, Rein enz. werkten de paedagogiek van Herbart uit en wisten er in ruimen kring bezieling en geestdrift voor te wekken. Zoo vond ze ingang in de schoolwereld en kreeg daar een invloed en macht, zooals slechts zelden aan een bepaald stelsel te beurt valt.

Toen men toch allengs begreep, welke de beginselen waren, waarvan Herbart in zijne filosofie en paedagogiek uitging, zag men in, welk hoog belang daaraan voor de studie en organisatie van heel het onderwijs toekwam. Er ontstond een opgewekt paedagogisch leven. Het kind werd tot object van studie gemaakt. De methode en gang van het onderwijs werd ingedacht. De vakken werden in samenhang met elkander gebracht. Niets was bij het onderwijs onverschillig meer, alles werd belangrijk. Heel het schoolwezen werd dienstbaar gemaakt aan het inbrengen van goede, heldere, geregelde voorstellingen in het bewustzijn van het kind, en daardoor verder aan zijn vorming tot een zelfstandig karakter, tot eene zedelijke persoonlijkheid.

Toch waren er van den aanvang af enkelen, die tegen de paedagogiek en nog meer tegen de wijsbegeerte van Herbart bezwaren inbrachten. Een der eersten, die eene scherpe kritiek oefenden op dit stelsel, was de Berlijnsche hoogleraar Friedrich Adolf Trendelenburg (1801—'72), die tot de filosofie van Aristoteles terugkeerde en van dit standpunt uit niet alleen tegen Spinoza en Hegel, maar ook tegen Herbart den strijd aanbond. En hierbij voegden zich de paedagogen van meer positieve richting, die aan de christelijke beginselen trouw bleven en deze ook aan opvoeding en onderwijs ten grondslag wilden leggen.

Inderdaad zijn er van christelijk standpunt tegen de filosofie van Herbart zulke ernstige bedenkingen in het midden te brengen, dat ze daardoor in haar beginsel en wezen ten eenenmale onaannemelijk wordt. Kort laten die bedenkingen zich aldus samenvatten.

In de eerste plaats is de metaphysica van Herbart op christelijk standpunt onhoudbaar. Want wel heeft deze eenige waarde tegenover de wijsbegeerte van Hegel, insover zij het pantheïsme vermijdt en aan eene veelheid van substantiën realiteit toekent. Maar Herbart keert toch niet tot het Bijbelsche theïsme terug en houdt met God en zijne scheppende kracht in zijn stelsel zoo goed als geen rekening. De substantiën worden als bestaande aangenomen, zonder dat naar haar oorsprong een onderzoek wordt ingesteld. En dat niet alleen, maar zij zijn op zichzelf

ook volkomen geïsoleerd en staan geheel op zich zelve. Zij hebben geen onderscheiden natuur en geen verschillende eigenschappen. Zij staan niet krachtens haar aard en wezen met elkander in verband maar zijn niets anders dan een chaos van atomen. De eigenschappen en veranderingen, de kosmische samenhang en de verbinding komen er eerst van buiten af aan toe, als zij met elkander in aanraking komen. In den grond is dus het stelsel van Herbart niet een organisch, maar een mechanisch systeem. Het dynamische wordt er geheel in miskend. Herbart gaat in zijne metaphysica niet van de christelijke schepingsleer, maar van de hypothesen der moderne natuurwetenschap uit.

Evenzoo is het in zijne psychologie. De ziel als een eigen substantie wordt nog wel erkend en aan de psychische verschijnselen ten grondslag gelegd. Maar deze ziel brengt geen aanleg en vatbaarheid, geen geschiktheid en vermogens mede; ze doet alleen dienst als substraat voor de voorstellingen, opdat deze niet geheel in waan en inbeelding zouden opgaan.

De voorstellingen staan dus niet organisch met de ziel in verband, ze komen er niet uit voort, maar de ziel is passief, en wordt geheel en al van buiten af bepaald. Voorts zijn die voorstellingen het een en het al. Ze worden willekeurig als uitgangspunt aangenomen, terwijl zij toch duidelijk blijken, uit allerlei gewaarwordingen te zijn samengesteld. En als uit die voorstellingen begrippen gevormd worden, dan zijn deze begrippen maar een korte samenvatting van eene groep van voorstellingen, abbreviaturen van het voorstellen, zonder zelfstandige beteekenis en waarde. Zelfs zijn gevoel, begeerte en wil slechts wijzigingen van voorstellingen, die ontstaan, als de voorstellingen op eene bepaalde wijze met elkaar in aanraking komen. Heel het zieleleven gaat op in een psychisch mechanisme, dat zelfs voor mathematische berekening vatbaar is. Evenals de muziek, is ook de voorstellingswereld aan wiskundige wetten onderworpen. Ook hier laat Herbart voor het organische principe geen plaats open.

Bij de ethiek eindelijk is het opmerkelijk, dat Herbart ze in de eerste plaats subsumeert onder het begrip der aesthetica, d. i. van die wetenschap, welke gansch in het algemeen onderzoekt wat als schoon bevalt, niet alleen in de kunst, maar ook in godsdienst en zeden, in recht en staat. Daardoor wordt een subjectief welgevalven tot maatstaf van het schoone, en ook van het zedelijke verheven.

In de tweede plaats heeft de zedeleer bij Herbart alleen de taak om die eenvoudige wilsverhoudingen te doen kennen, welke als zedelijk schoon behagen; maar zij vraagt evenmin, waarom bepaalde wilsverhoudingen zedelijk schoon behagen, als de leer der kunst er onderzoek naar doet, waarom de eene toon in een muziekstuk bevalt en de ander niet. Wel is waar erkent Herbart, dat die wilsverhoudingen, welke als zedelijk schoon behagen, en welke tot de bekende vijf ideeën te herleiden zijn, op onvoorwaardelijke geldigheid aanspraak maken; maar Herbart komt er tegen op, om naar de wijze van Kant deze onvoorwaardelijke geldigheid der zedelijke ideeën met metaphysische begrippen in verband te brengen. En dat is dan ook het derde, dat in Herbarts

ethiek de aandacht verdient: zij is volkomen gescheiden van alle metaphysica. Theoretische en praktische filosofie zijn volkomen van elkaar onafhankelijk; gene mag op geenerlei wijze in praxis, en deze evenmin in metaphysica worden omgezet. In de ethiek hebben wij met God, met Zijn gebod niet te doen; zij gaat geheel op in het opspreken en vaststellen der als zedelijk schoon ons behagende wilsverhoudingen.

Dit moge te dezer plaatse voldoende zijn, om de onhoudbaarheid van Herbarts filosofie op christelijk standpunt in het licht te stellen. Ze culmineert daarin, dat de godsdienstleer van Herbart ons geen ander geloof aan de hand doet, dan dat ze alle theoretische elementen uitsluit en geheel praktisch is van aard. Metaphysische kennis van God is er volgens Herbart eigenlijk niet, en dit is maar goed ook, want zulk eene kennis zou ons trotsch maken en van allen nederigen zin berooven. In het atomistisch, mechanisch, individualistisch stelsel van Herbart is er eigenlijk voor God geen plaats, al is het ook, dat hij, voornamelijk op theologische gronden, aan Zijn bestaan vasthoudt en buiten zijn stelsel aan de theologische begrippen hunne kerkelijke beteekenis laat.

Met dit alles is volstrekt niet ontkend, dat Herbarts paedagogiek groote verdiensten heeft en bestanddeelen bevat, waarmede elke paedagogiek, ook de christelijke, winst kan doen. Dat komt uit, als wij even deze twee punten onder de aandacht brengen.

Ten eerste is wel de gedachte onaannemelijk, welke Herbart zich vormde over het verband tusschen de ziel en hare voorstellingen. Maar ofschoon van een verkeerd uitgangspunt, hij werd er toch toe geleid, om op die voorstellingen en op haar onderling verband nauwkeurig de aandacht te vestigen. Ernstiger en beter dan ooit te voren zijn door Herbart de voorstellingen onderzocht, is door hem nagegaan, hoe ze ontstaan, hoe ze onderling elkaar belemmeren en bevorderen, welke sterkte ze hebben, in welke orde en samenhang ze dienen bijgebracht te worden enz. Door dit alles heeft Herbart een stoot gegeven aan de paedagogische studie, die ook door ons dankbaar wordt gewaardeerd. En met deze resultaten van het onderzoek hebben wij niet alleen winst te doen; wij moeten het ook zelve ter hand nemen en voortzetten. Onze opvoeding en ons onderwijs kunnen er niet anders dan wel bij varen.

In de tweede plaats kunnen wij ook niet met Herbart instemmen, als hij het zieleleven geheel en al uit de voorstellingen laat ontstaan. Zulk eene leer strijdt met de werkelijkheid en loopt op teleurstelling uit. Maar van dit standpunt uit kwam Herbart toch tot de overtuiging, dat het onderwijs een opvoedend karakter moest dragen, dat onderwijs en opvoeding altijd samen moesten gaan. En ook dit is een element, dat der paedagogiek van Herbart, van ons standpunt uit, tot aanbeveling verstrekt. Wel is waar heeft Herbart de macht van het onderwijs voor de zedelijke opvoeding overschat. Maar desniettemin is het als een verdienste te erkennen, dat hij het onderwijs in het algemeen en de verschillende vakken in het bijzonder trachtte te taxeren naar de beteekenis, die er voor de opvoeding aan toekwam. Uit het verband, dat Herbart

trachtte te leggen tusschen onderwijs en opvoeding, tusschen verstandelijke en zedelijke vorming, is vooral te verklaren, dat zijne paedagogiek ook in christelijke kringen zooveel ingang en instemming vond.

BAVINCK.

„Schoolraad“.

AGENDA voor de Vijftiende Algemeene Vergadering van den Schoolraad, te houden op Woensdag 26 April 1905, des voormiddags om 10 uur, in het gebouw voor Kunsten en Wetenschappen, te Utrecht.

1. Teekening der Presentielijst.
2. Opening.
3. Vaststelling van het 14de Jaarverslag.
4. Mededeelingen van den Voorzitter.
5. Mededeelingen van den Secretaris.
6. Mededeelingen van den Penningmeester.
7. Rapport omtrent het Hulpfonds.
8. Rapport omtrent het aantal aanvragen om opgave van de Verlenging der Rechts-persoonlijkheid.
9. Rapport van elk der Commissies, genoemd in Art. 9—14 der Statuten.
10. Pauze, zoo mogelijk tusschen 1 en 2 uur.
11. Behandeling der aan de orde gestelde voorstellen en onderwerpen.
12. Sluiting om 4 uur.

Namens den Schoolraad,

Het Moderamen,
H. PIERSON, Voorzitter.
A. F. DE SAVORNIN LOHMAN.
R. DERKSEN, Secret.-Penningm.

Voorstellen en onderwerpen ter behandeling.

1. Van den Schoolraad:

Art. 7, laatste alinea, van de Statuten van den Schoolraad worde gelezen:

„Op bovengenoemde voorwaarde kunnen zich ook hoofden van Scholen, die niet van eene Vereeniging uitgaan en Besturen van Christelijke Kweekscholen bij den Schoolraad aansluiten. Art. 19 is ook voor hen van toepassing.

2. Van den Schoolraad:

Aan Art. 11 van de Statuten van den Schoolraad worde een vierde lid toegevoegd, aldus luidende:

Ook bestaat er eene Commissie van beroep in verband met Art. 54bis der wet op het L. O. Toelichting. — De Algemeene Vergadering machtige het Moderamen tot de opneming van bovengenoemd vierde lid in de Statuten, zoodra het ingediende Wetsontwerp op het L. O. zal zijn aangenomen. Deze machtiging strekt zich ook uit tot wijzigingen, die in het Wetsontwerp op dit punt mochten worden aangebracht.

3. Van den Schoolraad:

In Art. 1, eerste lid van het Reglement van het Hulpfonds voor geweigerde Rijksbijdragen aan Scholen met den Bijbel, vervallen de woorden: „tengevolge van onvoldoend personeel“, en worde dit lid aldus gelezen:

ARTIKEL I.

Wanneer eene school, zonder schuld van het Schoolbestuur, haar aanspraak op eene Rijksbijdrage verliest, wordt, naar de volgende regelen, de daaruit ontstane schade aan die school vergoed.

4. Van den Schoolraad:

Bespreking van het wetsontwerp tot regeling van het pensioen der Onderwijzers en Onderwijzeressen, alsmede van de weduwen en wezen der Onderwijzers aan Bijzondere Scholen, vooral met het oog op het verkrijgen van de inkoop-som, strekkende om vroegeren diensttijd geldig te maken.

5. Van het Bestuur der Vereeniging „De Gereformeerde School“ te Utrecht:

De kuisheid in de Chr. Opvoeding.

I.

Een opmerkelijk verschijnsel is het zeker, dat bijna alle schrijvers over dit onderwerp stilzwijgend van de veronderstelling uitgaan, dat 't reeds is uitgemaakt, waarin de rechte kuisheid bestaat. Nu is 't ongetwijfeld waar, dat er met betrekking tot dit onderwerp dingen geleerd worden, waarover bijna geen meeningsverschil is, maar tevens, dat het oordeel over vele andere zaken in verband met 't sexuele leven zeer ver uiteenloopt. Niet alleen van volk en volk, maar ook van de bewoners van 'teene gewest en 't andere. Ja, de leden van een zelfde gezin verschillen vaak aanmerkelijk in opvatting.

Enorm groot is de tegenstelling tusschen Germanen en Romanen, tusschen Oostersche en Westersche volken, wat aangaat de bepaling van 't begrip: kuisheid. Een wonder is dit allerminst, want 't hangt samen met 't klimaat, met de kleederdracht, met den godsdienst, met den kunst- en schoonheidszin. Een algemeen gangbare definitie is dus niet te geven. Laten we trachten aan de hand van de Schrift te komen tot een enigszins bevredigend antwoord op de vraag: Wat is kuisheid?

Letten we dan allereerst hierop, dat God de vrouw schept en tot Adam brengt, als een vervulling van de leegte, die hij heeft gevoeld, toen hij voor zichzelf „geen hulpe, die als tegenover hem ware,“ vond. „Deze is ditmaal been van mijn been en vleesch van mijn vleesch.“ Hij voelt zich tot haar aangetrokken: „Daarom zal de man zijn vader en zijn moeder

verlaten en die twee zullen tot één vleesch zijn.“

Het huwelijk is dus rechtstreeks een instelling Gods. Ga dit voorop.

„En zij waren beiden naakt, Adam en zijn vrouw, en zij schaamden zich niet.“ Na den zondeval is het onmogelijk voor den mensch zich 't sexueel verschil voor te stellen zonder schaamte. Alles wat daarmee samenhangt eischt, voor den een meer, voor den ander minder, maar voor ieder toch wat bedekking, verbergung.

En toch moet er ook op deze zondige aarde mogelijkheid zijn voor een verbintenis der twee geslachten, die type is van de vereeniging van Christus met zijne gemeente: „Zalig zijn zij, die geroepen zijn tot het avondmaal van de brulof des Lams.“ Ook zou men omgekeerd kunnen redeneeren en zeggen: 't huwelijk is een afschaduwing van die zalige verbintenis. De algemeene stand van zaken na den val wordt onzes inziens omschreven door de volgende uitspraken der Schrift: „Het is niet goed, dat de mensch alleen zij, Ik zal hem een hulpe maken, die als tegenover hem zij.“ „Gelijk de Heere een iegelijk geroepen heeft, dat hij alzoo wandele.“ „Indien zij zich niet kunnen onthouden, dat zij trouwen.“ „Maar een iegelijk man zal zijn eigen vrouw hebben en een iegelijke vrouw haar eigen man.“ „Indien gij trouwt, gij zondigt niet en indien een maagd trouwt, zij zondigt niet.“ „Opdat de tempel Gods, dat is ons lichaam, niet verontreinigd worde, geldt 't dus, mede naar voorschrift van 't trouwformulier, voor allen in 't algemeen, dat zij in den echt moeten treden.

Goed bezien, berust dus het wezen van het huwelijk op het één vleesch worden. Het verschil der geslachten is de grondslag van het verbond. De neiging van de sexen voor elkaar, berustend op die gevoelde tweehed, kan dan ook niet anders dan als ingeschapen in het wezen van den mensch en dies niet als ongeoorloofd, als onkuisch worden beschouwd. Maar bij menschen, die „gelukkig“ getrouwd zijn, komt iets hoogers zich voegen bij 't één vleesch zijn en wel een geestelijk elkaar aanvullen, een gewijzigd worden, een ten slotte geestelijk één zijn. „Gij mannen, hebt uw eigen vrouwen lief, gelijk Christus de gemeente liefgehad heeft.“ „En gij vrouwen, weest uw eigen mannen onderdanig, gelijk den Heere.“ De vrees des Heeren is hier de band, die geestelijk, die wezenlijk één maakt, maar niettemin de grondslag, de basis blijft der sexuele éénheid. Maar bij elk gebouw vindt men de fondamenten onder de aarde verborgen, bedekt dus. Misschien kent de bewoner niet eens de diepte der fundeering, nochtans is zij er en draagt 't gebouw.

Pas dit toe op 't Christelijk huwelijk en gij hebt een gegeven voor de bepaling van 't begrip kuisheid. God schept Adam en Eva met hun sexueel verschil, maar ze zullen tot één vleesch zijn en geheiligd door en in Christus tot één geest worden. En wat is nu de eerste uitwerking der zonde? Ze werden gewaar, dat zij naakt waren. Met vigeblaren trachten zij zich voor elkaar, met het geboomte trachten zij zich voor God te verbergen.

God keurt die schaamte goed, drukt zijn stempel van welgevallen daarop en kleedt hen

zelf met vellen. Toch waren zij man en vrouw, toch waren zij alleen. Het kleed is dus voor allen eisch. Zelfs leert de Schrift uitdrukkelijk, dat in den Hemel, waar van geen sexueel dualisme sprake is, „waar ze zullen zijn als de Engelen Gods“, de gezaligden bekleed zullen zijn. Onkuisheid is daar onmogelijk, nochtans zal de kleeding voortbestaan.

Kuisheid is dus naar onze opvatting van de Schrift een begrip, dat eischt:

10. Verberging van den geslachtsdrift met zijn gevolgen.

20. Vermijding van alles, wat dien kan opwekken bij ons of anderen.

30. Zulk een vereeniging tusschen man en vrouw, dat de man in zijn vrouw alleen de vrouw en zij in hem alleen den man zie.

Hierdoor wordt veel, zeer veel veroordeeld en gebrandmerkt als onkuisch, wat van oude tijden af tot op heden aan de orde van den dag is.

Het veroordeelt buitenechtelijke gemeenschap, het huwelijk tusschen onbekwamen of lichamelijke verstorvenen, 't verleidende kleed, het realisme in de kunst en zooveel dingen meer.

't Christendom, ook dat van de mondbelijders, heeft de groote verdienste, dat het steeds en met vrucht de kuisheid heeft bevorderd in de gansche Christenwereld. Toch is er in het heden ontegenzeggelijk een terugkeer tot de sexuele verhoudingen uit het heidendom. 't Gros is nog niet aan dat station, maar enkelen zijn 't reeds voorbij.

(Wordt vervolgd.)